

Interjú Solt Ágnessel

Családon belüli erőszak Magyarországon

Az interjúra a 2019. év végén az Országos Kriminológiai Intézetben megrendezésre került szakmai konferencián elhangzott előadás kapcsán került sor. A téma aktualitását és a fennálló helyzet megoldásának sürgősségét támasztja alá az Igazságügyi Minisztérium honlapján a győri kettős gyermekgyilkosságról készült jelentés is, amelyben az alábbiak olvashatók: *„Az igazságügyi miniszter kezdeményezte a Kúria elnökénél a joggyakorlat felülvizsgálatát. Meg kell vizsgálni, hogy a bíróságok megfelelő szigorral lépnek-e fel az élet elleni bűncselekmények esetében, érvényesítik-e a középérték szabályát a büntetés kiszabása során. A bírói joggyakorlat felülvizsgálatát kezdeményezzük a szülői felügyelet és kapcsolattartás, valamint a gyermekelhelyezés tekintetében egyaránt. A gyermekvédelmi jelzőrendszer működését is felül kell vizsgálni mind-azzal összefüggésben.”*

A hatályos Btk. 208. §-a a kiskorú veszélyeztetése büntett tényállását, a 212/A. §-a a kapcsolati erőszak tényállását az alábbiak szerint határozza meg:

„208. § (1) A kiskorú nevelésére, felügyeletére vagy gondozására köteles személy – ideértve a szülői felügyeletet gyakorló szülő, illetve gyám élettársát, továbbá a szülői felügyeleti jogától megfosztott szülőt is, ha a kiskorúval közös háztartásban vagy egy lakásban él –, aki e feladatából eredő kötelességét súlyosan megszegi, és ezzel a kiskorú testi, értelmi, erkölcsi vagy érzelmi fejlődését veszélyezteti, büntetett miatt egy évtől öt évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(2) Ha súlyosabb bűncselekmény nem valósul meg, az (1) bekezdés szerint büntetendő az a tizennyolcadik életévét betöltött személy, aki tizennyolcadik életévét be nem töltött személyt

a) bűncselekmény vagy szabálysértés elkövetésére, illetve züllött életmód folytatására rábír vagy rábírn törekszik,

b) bűncselekmény elkövetéséhez felajánl.”

212/A. § (1) Aki gyermekének szülője, továbbá az elkövetéskor vagy korábban vele közös háztartásban vagy egy lakásban élő hozzátartozója, volt házastársa, volt élettársa, gondnoka, gondnokoltja, gyámja vagy gyámoltja sérelmére rendszeresen

a) az emberi méltóságot súlyosan sértő, megalázó és erőszakos magatartást tanúsít,

b) a közös gazdálkodás körébe vagy közös vagyonba tartozó anyagi javakat von el és ezzel a sértettet súlyos nélkülözésnek teszi ki,

ha súlyosabb bűncselekmény nem valósul meg, vétség miatt két évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(2) Aki az (1) bekezdésben meghatározott személy sérelmére rendszeresen követ el

a) a 164. § (2) bekezdése szerinti testi sértést vagy a 227. § (2) bekezdése szerinti becsületsértést, büntett miatt három évig,

b) a 164. § (3) és (4) bekezdése szerinti testi sértést, a 194. § (1) bekezdése szerinti személyi szabadság megsértését vagy kényszerítést, egy évtől öt évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(3) Kapcsolati erőszak elkövetőjével szemben kitiltásnak is helye van.

(4) Az (1) bekezdésben meghatározott bűncselekmény csak magánindítványra büntethető.

A téma kiemelt fontosságát támasztja alá az a kutatás is, amelyet Solt Ágnes PhD, az Országos Kriminológiai Intézet tudományos főmunkatársa folytatott. Számos esetben tartott előadást a témában végzett többéves kutatásának eredményeiről. Megkértük, hogy foglalja össze nekünk is a kutatás során szerzett tapasztalatait. Az interjút Hornyik Zsuzsanna készítette.

Mikor kezdett el foglalkozni a témával? Magyarország mely térségeit érintette a kutatás, és hozzávetőlegesen hány gyermeket érint a családon belüli erőszak? Korábban a fiatalkorú bűnelkövetők körével foglalkoztam kutatásaim során, aztán a szegregátumokban élőkkel, majd a halmozottan hátrányos helyzetű fiatalokkal. Ezekkel párhuzamosan pedig fogvatartottakkal, hosszúidős elítéltekkel. A családon belüli erőszak, a bántalmazó, elhanyagoló, mérgező közeg minden általam vizsgált jelenséggel párhuzamosan vagy előzményként jelen volt. Körülbelül négy évvel ezelőtt a büntetőeljárás keretében zajló gyermek-meghallgatásokat vizsgáltam, és ennek hatására kezdtem el foglalkozni kifejezetten és fókuszáltna a kiskorú veszélyeztetése, illetve a családon belüli erőszak kérdéskörével. A kiskorú veszélyeztetése tárgyában 2015-ben született és jogerőre emelkedett valamennyi ítéletet átnéztem. Ez összesen 961 darab ügyet érintett, azaz Magyarországon egy év alatt mindössze 961 jogerős ítélet született kiskorú veszélyeztetése tárgyában. Az ügyek majd felében családon belüli erőszakról és gyermekbántalmazásról beszélhetünk. Az ilyen esetek túlnyomó többségében legalább két-három gyermeket érintett a családon belüli erőszak.

Véleményem szerint e területeken a látencia bizonyosan több, mint százszoros.

Mely hatósági szervek érintettek a probléma kezelésében, illetve mennyire hatékony a működésük?

Az egész társadalom érintett, mindenkinek van felelőssége ezen a területen, és ezt tudatosítanunk kell. Ha intézményrendszereket kellene megneveznem, akkor a teljes szociális ellátórendszer, a gyermekvédelmi rendszer, s a jelzőrendszer egésze érintett. Ha hatósági szerveket kell sorolnom, akkor a gyámhatóság, a rendőrség, az ügyészség, a bíróság azok a hatóságok, amelyek érintettek a probléma kezelésében. A kutatás, majd az ezt követő „országjárás” és előadás-sorozat során feketén-fehéren kiderült, milyen óriási különbségek vannak járási szinten az országban a tekintetben, hogyan működik és hogyan nem a gyermekvédelmi védőháló. Hol vannak elakadások, az együtt nem működések, az információk megrekedése. A gyermekvédelmi rendszerben sok helyen komoly feszültség húzódik meg, amely a gyámhivatal, a gyermekjóléti központ és a gyermekjóléti szolgálat közötti folyamatos információcsere akadozására vagy hiányára, illetve a szakemberek eltérő szemléletéből fakadó együttműködési nehézségeire vezethető vissza. Számos esetben egyértelműen megragadható volt, hogy hol és hogyan követett el a rendszer mulasztást, vagy hozott rossz döntést, valamint az is, hogy a jelzőrendszer nem működik megfelelően: nem tesznek jelzést, vagy ha már egyszer tettek is, a probléma további észlelése ellenére nem ismétlik meg a jelzéseiket. A rendőrségen is nagyon sok múlik, hogyan viszonyulnak a feljelentést tevőkhöz, hogyan reagálnak a bejelentésekre, segítik vagy nehezítik a feljelentések megtételét, és egy rendőri intézkedés során mennyire kompetensek a helyszínrre érkező kollegák a bántalmazások folyamatát, forgatókönyvét és jellemzőit illetően. Az ilyen ügyek roppant érzékenyek, a bántalmazottak gyengék és kiszolgáltatottak, ráadásul a családon belüli erőszak nehezen bizonyítható. Jelentős mértékben a nyomozóhatóságok eljárásán múlik, hogy hány feljelentés születik, s hogy később, a büntetőeljárás során mennyire lesz bizonyítható a bűncselekmény. En úgy látom, hogy a sértetteket többnyire nem védi senki az elhúzódó eljárás során, folyamatos félelemben, fenyegetettségben élnek, olyan zaklatott lelkiállapotban vannak, hogy az esetek döntő többségében, az eljárás előrehaladtával egyre kevésbé hajlandók újra és újra részletekbe menő vallomást tenni. Ehhez hozzájárul az a tény, hogy maga a meghallgatás is nagyon traumatizáló élmény, amelyet indokolatlanul sokszor, és nem megfelelő szakképesítéssel rendelkező személyek végeznek. A lekezelő bánásmód, a kiszolgáltatottság érzékeltetése, a hatóságok látszólagos vagy tényleges kételkedése mind olyan attitűd, amely a traumatizált bántalmazottak megélésében azt jelenti, hogy segítség helyett újabb megaláztatásban részesülnek.

Gyakran jelent problémát az is, hogy a bizonyítékok javarészt csak közvetettek, s a tanúvallomásokban sokszor egy állítás, egy tagadás áll szemben egymással. Nehéz a megalapozott bizonyítás, az ügyészség pedig csak olyan ügyekben emelt vádat, amelyekben úgy gondolta, hogy kétséget kizáróan megállapítható a gyanúsított bűnössége, és az eljárás ítélettel zárul majd. A meglévő bizonyítékok értékelése igen szubjektív, a jelzőrendszeri tagok is ritkán tanúskodnak egységesen, mert félnek a bántalmazótól, vagy épp felelteseik rosszallásától.

Mi tapasztalható a bírósági eljárások során?

A vizsgált ügyekben a bünteteskiszabási gyakorlat diszfunkcionális, azt az üzenetet közvetíti ugyanis, hogy ezekben az esetekben a társadalomra való veszélyesség minimális. Az esetek háromnegyed részében az elkövetőket rögtön visszaengedik a családjukba, maximum felfüggesztett szabadságvesztés ítélettel. A kiszabott enyhe büntetést sokszor a fokozatosság elvével, a büntetlen előélettel, mint enyhítő körülménnyel magyarázzák a bírók, habár ezek a durva családi bántalmazások, elhúzódo sanyargatások, megalázások és erőszakos cselekmények éveken keresztül zajlanak. Az, hogy ezeket az elkövetőket csak hosszú hónapok, évek múlva vonják felelősségre, az nem a büntetlenség következménye, hanem súlyos rendszerhiba. Rendszerabúzus. Nagy nyomás van az igazságszolgáltatás szereplőin is a tekintetben, hogy az ügyeket minél hamarabb lezárják. Emiatt is gyakran kerül sor a felfüggesztett szabadságvesztés kiszabására, mert az kompromisszumos megoldás: a büntetés a legsúlyosabb, azaz szabadságvesztés, azonban a gyakorlatban mégsem jár bezárással, hiszen felfüggesztik a végrehajtást. Így jó eséllyel már elsőfokon jogerőre emelkedhet az ítélet, s a felek hamarabb megegyeznek. Ez mindenki számára előnyös. Problémát jelent még, és jogalkalmazói hibára utal, hogy a kapcsolati erőszakot és a gyermekbántalmazást ritkán állapítják meg halmazatban, pedig ez halmazati büntetést jelentene, és adott esetben öt évről nyolc és fél évre emelhetné a kiszabható szabadságvesztés időtartamát, ami pedig közép mérték alkalmazása esetén nem volna felfüggeszthető. A kapcsolati erőszakot Garai Renáta kutatta, ő 441 jogerős ítéletet tanulmányozott át, ami három év összes jogerős ítélete volt. Ezeknek az eseteknek a 91%-ában italozó életmódot folytatott az elkövető, és hiába volt bizonyítható a kiskorú veszélyeztetése az asszonyveréssel együtt, mégis az esetek 70%-ában nem, csupán 18%-ában vették ezt figyelembe. Az általam vizsgált ügyek csaknem kétharmadában volt bizonyítható a kiskorú veszélyeztetése mellett a kapcsolati erőszak tényállása is, mindössze ezen esetek 18%-ában minősítették a hatóságok, azaz 82%-ban gyakorlatilag nem vettek róla tudomást. Komoly probléma, hogy egy-két évig is elhúzódo-

nak az eljárások, miközben a bántalmazó és bántalmazott ugyanúgy egy háztartásban élnek, előzetes letartóztatás ezekben az esetekben gyakorlatilag nem fordul elő, így a sértettek életveszélyes fenyegetéseknek, és az addigiaknál is nagyobb veszélynek vannak kitéve végig az eljárás alatt, és sokszor utána is.

Milyen módon tudja a rendszer megvédeni a bántalmazott gyerekeket?

A kutatás eredményei alapján kijelenthető, hogy a legjobb és legmegnyugtatóbb megoldás az lenne, ha nem mulasztanánk el azt a számtalan intervenciósi lehetőséget, amire a jogszabályok teret biztosítanak, illetve köteleznek, amikor egy gyermek vagy egy család bajba kerül, amikor mérgező folyamatok kezdenek beindulni. Sajnos az észlelési és beavatkozási pontokon sok esetben úgy haladunk túl, hogy nemhogy nem történik semmilyen hatékony beavatkozás, de még a jelzés megtétele is elmarad. A szakemberhiány, a bizonytalanság a helyes szakmai lépéseket illetően, a beleszólás melletti társadalmi konszenzus hiánya, a felelősségvállalással járó hibalehetőségek kerülése, a rosszállástól vagy bosszútól való félelem mind-mind gátolják a gyakorlatban a megelőző, ártalomcsökkentő beavatkozásokat. Véleményem szerint a rendszer úgy tudná megvédeni a gyerekeket, ha valóban a gyermek érdeke lenne az elsődleges, ha a szakemberek valóban mindenekelőtt ezt tartanák szem előtt, és ha ezt fel is tudnák ismerni. Ha nem kellene attól rettegniük, hogy hiába a szándék, a beavatkozással csak még rosszabb helyzetbe lökik a gyerekeket, mert a rendszer eszköztelen, és a valódi megoldások, a komplex megsegítés elérhetetlen. Ha nem kellene választaniuk saját családjuk biztonsága és az áldozattá vált gyermek megsegítése között. Ha nem szorulnának maguk is segítségre amiatt, hogy elhivatott szakemberként szembesülniük kell a tehetetlenséggel, ami a rendszer működéséből fakad. Ha pedig mindez utópia marad, akkor a bántalmazott gyermekek védelmében a bántalmazó közegeből való azonnali kiemelésük jelentené a megteendő lépést. Ezt csak lépésnek mondhatom, megoldásnak nem. Ha az elkövetőt nem emelik ki a környezetéből – ami egyébként igazságos és méltányos volna –, akkor nincs más, minthogy a bántalmazottat emeljük át egy szerető, egészséges, nyugodt közegbe. A vizsgált esetekben azonban azt láttam, hogy a védelembé vétel is borzasztóan diszfunkcionális. Csak elhúzta a bántalmazott, megnyomorított gyerekek szenvedését azzal, hogy a bántalmazónak esélyt ad magatartása megváltoztatására olyan esetekben, amikor pedig az életvitelből és az elkövető személyiségéből fakadóan a változás esélye kizárható.

Dacára azonban annak, hogy a durva és hosszasan elnyúló bántalmazási esetekben a kiemelés elkerülhetetlen lépésnek bizonyult, a vizsgált esetek mindössze 56%-ában emelték ki a bántalmazott gyerekeket a családból. Ez nagyon kevés az egyes esetekben tapasztalható brutalitáshoz képest, és nagyon későn,

túl későn is kerül rá sor. A szakemberek nehezen szorgalmazzák a gyermek kiemelését a családból, mert ha ezt javasolják, sok esetben őket éri támadás egyrészt a szülők, másrészt a felettes szervek részéről. A családsegítő szakember sok esetben tanácstalan, hogy mit tegyen, amikor a gyerek legfőbb érdeke lebeg a szeme előtt. A gyerekeknek ugyanis az a legrosszabb, ha nem szeretik. Ha csak egy vérközösség veszi körül, nem működik az óvó, gondoskodó környezet, és a szeretet nélküli környezetnél nincs rosszabb. Sajnos sok olyan család van, ahol már a szülők is bántalmazottak voltak. Azonban a kiemelés egy valahová való beemelés kell, hogy kövesse. Azonban a hivatásos nevelőszülők száma kevés, ráadásul ezek egy része úgynevezett „megélhetési nevelőszülő”, akik sokszor sajnos semmivel sem alkalmasabbak a gyermek nevelésére, mint származási családjá. Az iratok között több hivatásos nevelőszülő bukkant fel mint elkövető, akik a rájuk bízott gyermekeket sok-sok éven keresztül sa nyargathatták. A 12 év feletti kiskorúak intézetbe kerülnek, ahol olyan további veszélyeknek vannak kitéve, mint a kortárs bántalmazás, droproblémák, szökések, prostitúció. Tehát, ha a kiemelés, ami önmagában is egy trauma, hasonlóan rossz körülmények követik, az bizony nem megoldás. A bántalmazott, elhanyagolt, szeretetlenségben felnőtt gyermekek később 10–20-szor nagyobb eséllyel válnak önmagukra és a társadalomra is veszélyes deviáns személyekké, illetve felnőttként nagyon sokan választanak ahhoz hasonló családmódellet, amelyben saját maguk is szocializálódtak. Így tehát a családon belüli erőszakos bűncselekmények társadalomra való veszélyessége égbekiáltó. Erről nem veszünk tudomást, s miközben szociális eszközökre lenne szükség, most inkább a büntető igazságszolgáltatáson van a hangsúly. A büntető igazságszolgáltatás fókuszában pedig a vádlott áll, a sértett érdekei háttérbe szorulnak. Az érintett gyermekek, nők teljesen kiszolgáltatottak. Féltik az életüket, féltik a gyerekeiket, nem akarják elveszíteni őket, nem látják, hogy mi lehet a megoldás.

A társadalom mely rétegét érinti leginkább a családon belüli erőszak?

A kutatás során vizsgált elkövetői kör nem reprezentálja a tényleges elkövetői csoporthoz tartozókat, ugyanis az aluliskolázottak, nem jómódúak kevésbé tudják jól képviselni az érdekeiket. Ezért tűnik úgy, mintha leginkább a hátrányos helyzetű családok esetében fordulna elő a vizsgált jelenség. De sok jómódú, tanult szülő követ el családon belüli erőszakot, ezekre azonban nem derül fény, szinte teljes látenciában maradnak. Ők jól tudják manipulálni a környezetüket, jól képviselik az érdekeiket. Sokkal inkább tudnak meggyőzőek lenni, elhitetik, eltussolják és eltitkolják a családban és a hatóságok előtt is. Ráadásul az érzelmi bántalmazás, habár beláthatatlanul súlyos következményei vannak, teljesen láthatatlan marad.

Milyen további rendszerbeli problémákat tapasztalt a kutatása során?

Számos esetben nincs információáramlás még az igazságszolgáltatás rendszerén belül sem, a különböző eljárások között. Előfordult olyan eset, amikor párhuzamosan folyt a válóper és a büntetőeljárás négyrendbeli kiskorú veszélyeztetése miatt, és végül a gyermekbántalmazásért felfüggesztett szabadságvesztésre ítélt szülő kapta meg a kizárólagos szülői felügyelet jogát. A jelzőrendszer és a gyermekvédelem ezer sebből vérzik. Hosszan kellene leírni és kezelni minden egyes lyukat, amely a gyermekvédelem védőhálóján tátong, s amelyen keresztül a bántalmazott gyerekek a mélybe zuhannak.

Hány előadást tartott eddig a témában?

Közel 4500 szakembernek tartottam előadásokat, a hallgatóság a jelzőrendszeri tagok, a gyermekvédelemben dolgozók, a rendőrség, az ügyészség, bíróság munkatársainak köréből kerültek ki. A gyermekvédelmi szakembereknek 32, a rendőrség munkatársainak 16, a jelzőrendszeri tagoknak 6, kormányhivatalban dolgozóknak 2, gyerekpszichológusoknak, bíróknak, ügyészeknek közel 60 alkalommal tartottam előadást. Ezek során felszínre került, hogy szükség van a témát illetően egy megváltozott társadalmi konszenzusra. Ne magánügyként tekintünk ezekre az esetekre, ahogyan eddig. A hatékonyság érdekében olyan érzékenyítésre van szükség az oktatásban résztvevők számára, hogy érezzék saját felelősségüket a veszélyeztetett gyermekek sorsának alakulásában. Elegendhetetlen, hogy a témában érintett szakemberek bizalommal legyenek egymás iránt, egy nyelvet beszéljenek, tudják, hogy ugyanúgy látják a felmerülő eseteket, és támogassák egymás munkáját. Ezért tartottam fontosnak, hogy az egyébként szándékosan sokkoló előadásokat követően műhelyvitákon beszélhessenek egymással a szakemberek, ahol alkalom nyílt a közvetlen beszélgetésre, a helyi tapasztalatok megosztására, megvitatására.

Miben látja a megnyugtató megoldást?

A családon belüli erőszak témakörével kapcsolatban egyelőre nincsen megfelelő társadalmi konszenzus, de bízunk kell benne, hogy ez nem marad sokáig így. Véleményem szerint ösztársadalmi szemléletformálásra van szükség. Jelentős attitűdváltozást hozhatna a rendszerben az emberek gondolkodásának, hozzáállásának megváltoztatása, amely végül kiköveteli a gyermekvédelmi és igazságszolgáltatási rendszer működésének megváltozását e tekintetben.

KÖZLÉSI FELTÉTELEK

A Belügyi Szemle kiemelten a Belügyminisztérium felügyeleti és szervezeti rendszeréhez illeszkedő olyan tudományos közleményeket fogad be és jelentet meg, amelyek elsősorban a rendvédelemmel, a közrenddel és a közbiztonsággal, a biztonságpolitikával, az önkormányzatisággal összefüggő kérdésekkel, a társadalmi devianciákkal, valamint a rendészet kérdéseit kriminológiai, kriminálszociológiai, büntetőjogi és rendészeti szempontból elemzi és értékeli.

A kéziratot kérjük feltüntetni a szerző nevét, beosztását, munkahelyének megnevezését, elektronikus és telefonos elérhetőségét, valamint lakcímét.

A teljes kéziratot .docx formátumban kérjük a szerkesztoseg@belugyiszemle.hu email-címen keresztül a Szerkesztőség részére megküldeni.

A beküldött közlemény visszaigazolása során a Szerkesztőség tájékoztatja a szerzőket a beküldött kézirat befogadásáról és várható megjelentetéséről.

A Szerkesztőség a beérkezett kéziratokat szakmai és tudományos szempontokból lektoráltatja, és fenntartja a jogot a kéziratok stilizálására, korrigálására, tipografizálására.

A Szerkesztőség másodközlést nem vállal.

A Belügyi Szemlében megjelent cikkek nem feltétlenül tükrözik a Szerkesztőség álláspontját, azok tartalmáért való felelősség minden esetben a szerzőket terheli. A lap egésze, az egyes cikkeket is beleértve, szerzői jogilag védett, ezeknek a szerzői jogi törvény keretein kívül történő bármilyen felhasználása jogellenes és büntetendő.

A folyóirat megrendelhető a Szerkesztőség e-mail címén vagy telefonon.

Telefonszám: +36 (26) 795-900 / 24-600

Email: szerkesztoseg@belugyiszemle.hu

Web: www.belugyiszemle.hu

Ára: 530 Ft

